

РЕЦЕНЗИЯ

относно дисертацията на

Станул Грозданов Грозев,

редовен докторант към Катедра „Реторика“,

Философски факултет, СУ „Св. Кл. Охридски“

на тема: *Реторическа аргументация и истина в творчеството на Фридрих*

Ницше

за присъждане на образователната и научна степен *Доктор*

в професионално направление *2.3. Философия*

по научната специалност *Теория на аргументацията*

от проф. дфн Валентин Канавров

Дисертацията е в обем от 239 стандартни стр., вкл. библиография и две приложения. Чистият текст е 225 стр. Библиографията, подразделена на литература на кирилица (български и руски език) и латиница (английски и немски език), съдържа 196 заглавия. Тя е впечатляваща като обем, релевантна на съдържанието на дисертацията и достатъчна в изворово, информационно, херменевтично и интерпретативно отношение. Дисертацията е придружена от автореферат и съпътстващи документи. Авторефератът в обем от 40 стр. (29 стр. без пълния списък на цитираната и използвана литература) стриктно следва структурата на дисертацията и напълно възпроизвежда нейното съдържание. В автореферата коректно са отразени основните приносни моменти на дисертацията и публикацииите на автора по нейната тематика. Съпътстващите документи са пълни според изискванията на закона и другите нормативни документи, които уреждат процедурата.

Станул Грозев завършва специалност *Философия* с бакалавърска ОКС в СУ „Св. Кл. Охридски“ през 2012 г. През 2015 г. завършва магистратура по научната специалност *Реторика* в СУ. От юли 2015 до юли 2018 г. е редовен докторант в катедра *Реторика* на СУ. Прави добро впечатление, че Грозев предава окончателния текст на дисертацията за вътрешна защита в катедрата преди изтичане на регламентирания 3-годишен срок, което не е често срещано

явление. По време на докторантурата той участва в 4 научни проекта и с доклади на редица научни форуми.

Да се пише за Ницше е трудно, много трудно, да не кажа невъзможно. Екстатиката и патетиката на Ницше не могат да се наротивизират, а и не бива да се обясняват „с други думи“ и като „присъствия в други разкази“, защото в такъв случай изцяло се загубват. Едва ли някой може учебнически да „експлицира“ *Тъй рече Заратустра* и да не бъде осмян. Ницше е философ на сугестията. В неговия случай тя е колкото индивидуално майсторство, толкова и дух на неговото философстване, интелектуален и концептуален заряд на самата му философия, което я отличава от всички други. Сугестията при Ницше не е външен похват или заимствано средство за убеждение, тя е органика на неговото философстване. В този смисъл промислянето на реторическата аргументация на Ницшевия патос, свързана със същността на неговата философия, е достатъчно сериозен интерпретативен проблем, който отваря перспективни дисертационни проекции. Тук не става дума за това той да бъде театрално изигран, теоретично обхванат или методологично пробяган, а да бъдат схванати неговата реторична основаност, типика и динамика. В този пункт разработката е не просто релевантна на Ницше и на жанра *дисертация*, а е и определено успешна като рефлексивна постановка на проблематиката. Според мен това е първото, на което трябва да се акцентира като постижение на докторанта, а и на неговия научен ръководител проф. дфн Донка Александрова, която е положила трамплина на дисертационното изследване като тематика и насока.

За пълното разкриване на предметната постановъчност на дисертацията спомага нейният втори, но не допълнителен фокус, а основен жалон – истината. Нейното постигане включва иманентни реторически фигури, които при Ницше получават блестящо разгръщане. Това е една от енигмите на Ницшевата философия, на нейната харизматичност и прелъстителност. Грозев скача тъкмо в тези дълбини и неговата смелост заслужава внимание и уважение. Това е следващият момент, който специално подчертавам, защото открояването на релевантен предмет е, оказва се, не лека теоретична задача. Наглед простата

работа един изследователски обект да се форматира концептуално в ясна теоретична среда като изследователски предмет и по-нататък евентуално да се търсят – успешно или не, това е друг въпрос, – негови иновативни надстройки е достатъчно сложно упражнение, с което докторантът се е справил резултатно. В случая това е дефинитивен принос – втори теоретичен принос на дисертацията, – защото Ницше не е философ на –измите, които подлежат на стандартни разпределявания и съответни обяснения. Тъкмо реторичната аргументативност, но не като ефект или преднамерена постановка, а като органично обвързана с философската екстатика на истината на живота, е адекватната предметна плоскост за осмисляне на специфичното Ницшево философстване, което не се поддава на общоприето стратифициране. Истината не е само един от стълбовете на Ницшевата философия, тя е самата Ницшева философия. Грозев много сполучливо подбира една от квалификациите, която Ницше дава на самия себе си в писмо до Малвида фон Майсенбург (Malwida von Meysenburg, в дисертацията името е два пъти грешно изписано като Малдива Фон Майсенбург, с.16) – гений на истината, – и я поставя като заглавие на първата глава на дисертацията.

Ницше се самоопределя като антинихилистки нихилист. Той е радикален както никой друг преди него и никой друг след него в стремежа за пребиваване в истината. Грозев улавя този стремеж в патоса на волята за истина, изказан като воля за власт: воля за здраве, воля за живот, воля за истина – това е заглавието на един от параграфите на дисертацията¹. Обикновено Ницше се възприема като деструктивен философ. Той определено е и такъв. Именно

---

¹ Не е тук мястото за обстоен коментар – разбира се досежно Ницшевата философия – на преводните конструкции „воля за власт“ и „воля за мощ“. Всяка от тях има силни и слаби страни и предпочитането на всяка изисква съответно обосноваване. „Воля за власт“ е влязло в употреба словосъчетание в българската културна и собствено философска традиция благодарение на Пенчо Славейков, Мара Белчева, Жана Николова-Гълъбова и мн. др. Но в съвременната понятийна и семантична плоскост „воля за мощ“ е също възможен термин. *Власт* е прекалено политизирано понятие, *мощ* има силна механическа натовареност. Терминологичното търсене на ницшеанската сила, устойчивост, крепкост, твърдина, върховенство, превъзходство, възвръщане и пр., но отвъд социалните, моралните и религиозните контексти, е сериозно предизвикателство.

Ницше е мислителят, който разрушава предходната рационалистическа и емпирическа философия, като се изказва неласкаво за много от големите имена на философията, литературата, изкуството и културата. Но неистовият порив на Ницше е истината. Позитивната истина, която дава здраве и живот и отвежда към висините на Свръхчовека. Откъм този порив неговата философия е антихихилистична и респ. неговата реторика е с акцент на положителното, а не на отрицателното. Грозев не просто подчертава този акцент, той го основополага в четири принципа: на целостта, реториката, живота и опита. Дали те трябва да са подредени точно така – това е концептуално значимо – е допълнителен въпрос. Но определено това основополагане – и в конкретика, и в по-общ парадигмален план – е следващият принос на дисертацията.

На четвърто място отбелязвам структурата на дисертацията. Тя е подчертано успешна. На вътрешната защита изказах някои съмнения относно обема и разлятостта на втората глава. Тя показва информираност, знания, умения за вплитане на знанията, желание за демонстриране на научно писане и пр. Всичко това Грозев притежава и то е в негова полза. Тази глава демонстрира амбицията на докторанта да осветли колкото се може повече наблюдателници на Ницшевата философска реторика и да покаже какво от нея изпъква точно от съответната позиция. Тук дисертацията откроява някои интересни детайли, които иначе биха убягнали от внимание. Напр. Кантовите коментари за реториката, бележките за „коварното изкуство” и „слабото мислене“ на Ватимо и Рорти, а също и херменевтиката на Гадамер задават възможност за специфициране на особени акценти на Ницшевата интерпретативност и в частност на неговите *Лекционни бележки по реторика*. Трябва обаче да се внимава и да се припомня автентичното философстване на Ницше, защото той едва ли би се съгласил, че всичко е интерпретация или че прагматизмът е водещо екзистенциално отношение. По-обстойните разглеждания във втора глава съответстват на теоретичната отлика на докторската програма *Теория на аргументацията* и в този смисъл са не само оправдани, а и определено полезни от образователно и научно гледище. Както

отбелязах, че очертават един доста широк интерпретативен хоризонт, в който докторантът осмисля реторичните фигури на Ницшеовото философстване.

На пето място отбелязвам първата и третата глава на дисертацията, които според мен фокусират и разкриват нейната смислова тежест. В първа глава са анализирани няколко принципа, които отварят възможност за адекватно навлизане във философията на Ницше. Разбираемо акцентът пада върху реторичния принцип, който по презумпция трябва да събере в себе си другите отключващи фундаменти. Затова вероятно е целесъобразно той да бъде разгледан последен (този момент беше вече засегнат), за да може да се анализира неговата синтетичност спрямо изследователския предмет. Не би било излишно да се помисли и за един естетски принцип, който би добавил важни нюанси относно подхода към Ницше. Неговата философия не се схожда с никоя друга. Ницше е схизматичен спрямо всички и всичко. Той ни въвлича в една особена метафизика, но не метафизика на присъствието, не битийна метафизика, а екстатична, вкл. реторична метафизика. Свръхчовекът няма за образец човека, нито пък е негова островръха шапка. Той е метафизично зададен, естетски изпълнен и реторично присъстващ като вечно възвръщане на мига на самодостатъчната възвишеност.

Третата глава на дисертацията започва с анализа на тези фокуси на Ницшевата философия, за да проправи пътя към истината. Ницшевите инспирации и откровения не носят познатата ни напр. от Бьоме мистика, а са рефлексии на професор по антична литература, който, вкл. реторично, си е поставил за цел едно алтернативно на цялата следсократова философия индивидуално преживяване. Параграфите за реториката и реторичното, за езика като несъзнавана реторика и за Ницшевата концепция за реториката и истината са много добри. Последният, може би, би следвало да носи заглавие „реторична истина“ подобно на финалния подпараграф, като по този начин по Ницшевски ще събере ако не в юмрук, то поне в наситена експресия съдържателното богатство. В този план може да се премисли социалният елемент, който при Ницше отсъства и отсъствайки задава особената екстаза на неговата реторична истина.

Специално трябва да подчертая рефлексивния език на дисертацията, който позволява навлизане в Ницшевата стилистика и неговата игрова лексикална пластика, като същевременно фино отстоява интерпретативната позиция. Текстът е филологически чист. Не зная защо се появява темата с кое произведение трябва да започне четенето на Ницше. Този въпрос няма еднозначно и общо решение дори и от педагогическа гледна точка. Методологичното му продължение не носи логосност. Много добро впечатление правят синтетичните резюмета в повечето параграфи и лапидарното (по същество Ницшево) формулиране на общи принципи и постановки. Изключителна сила придават финалните основни изводи и заключението. Те са експресивни, точни и съдържателни.

Ницше е повлиян от множество философи, но по отрицателен начин (стр. 222). Той е философ на истината, която не само не е отрицателна, а в сугестията сама проправя пътищата на своето изпълване. В това отношение акцентът върху метафоричността на истината е съвсем на място. Следващата логична стъпка при Грозев е подчертаването на нейния реторичен характер.

Научните приноси на своето дисертационно изследване докторантът обобщава в 5 пункта. Те са реални и доказани, като не гравитират около констатацията „за първи път в България“, която няма как да изказва теоретичен принос, а демонстрират ставането на Ницшевата философия в аспекта на реторическата аргументация и някои сравнителни анализи, които не просто установяват или интерпретират разлики, а съдържателно допълват генезата и развитието на това ставане.

В задължителната за всяка рецензия рубрика *Бележки и препоръки* бих изтъкнал, че не препоръчвам на колегата да тръгва в бъдещи изследвания по посока на схващането и интерпретирането на Ницше като „нов религиозен гений“ (с. 22). Грозев се дистанцира от подобно твърдение, но не го отхвърля. Едно евентуално впускане в него би открило различни реторични фигури в творчеството на Ницше, но те едва ли биха били релевантни на неговия дух като философ на истината. На второ място, Грозев понякога прибегва до сравнения на Ницше с други философи, или до сравнения на Ницшеви похвати

и идеи с похвати и идеи на други философи (напр. с Кант, с. 41 сл.). Тук апелирам към повишено внимание, защото някои външни близости – напр. критика на догматични идеи, или апел към самостоятелно мислене – са изказани от много различни позиции, макар да имат сходни цели в конкретика. Но крайните цели (напр. на Кантовата и Ницшевата философия) са диаметрално противоположни, и напълно обезсмислят показаните външни близости на парциални цели и идеи. Трето, по-горе препоръчах добавянето на още един принцип – естетския принцип – за допълнително реторично аргументиране. В бъдещи изследвания Грозев може да помисли над този въпрос.

Докторантът има 6 публикации стриктно по темата на дисертацията, които отразяват някои от основните ѝ идеи и постановки.

Нямам съвместни публикации и научни проекти със Станул Грозев.

Заключение: Като имам предвид ясно фокусираното изследване, стриктната аналитика и методология на неговото провеждане, задълбоченото проучване на нелеката предметност за реторичните фигури на Ницшевия патос, при това открити откъм специфичното Ницшево схващане на истината, и постигнатите теоретични приноси, предлагам на уважаемите членове на научното жури по защитата на дисертацията на **Станул Грозданов Грозев** на тема: *Реторическа аргументация и истина в творчеството на Фридрих Ницше* да я гласуват за успешно защитена, като присъдят на дисертанта образователната и научна степен „доктор” по научната специалност *Теория на аргументацията* в професионално направление **2.3. Философия**

София, 07 ноември 2018 г.

.....
(проф. дфн Валентин Канавров)